

Een eeuwenoud recept

An aerial photograph of Flanders, Belgium, overlaid with a complex color-coded planning map. The map uses various colors to delineate different land use zones: yellow for agricultural areas, green for forests, red for urban centers, and grey for industrial or infrastructure zones. The Scheldt river is visible winding through the landscape. The title 'Een eeuwenoud recept' is printed in large, bold, black letters across the top left, partially obscuring the map. A small logo for 'DE KRACHT VAN DE basis' is visible on the right side of the title.

DE KRACHT VAN DE
basis

'Een nieuw ruimtelijk planingsmodel gaat niet langer uit van de enge Belgische staats- of strikte Vlaamse gewestgrenzen, maar beschouwt Vlaanderen als een onderdeel van een grotere Rijn- Maas- Scheldedelta, waarvan ook Brussel en stukken van Wallonië, Frankrijk, Duitsland en Nederland deel uitmaken.'

‘Vlaanderen moet een ander ruimtelijk beleid voeren naargelang van het gebied. We hebben behoefte aan een actieve overheid, een overheid die niet hiërarchisch denkt maar in dialoog met evenwaardige partijen een beleid uitstippelt.’ Dat zegt Joachim Declerck, die mee instond voor de Belgische bijdrage aan de Architectuur Biënnale in Venetië en ook spreker is op de Werelddag op 15 november in Mechelen.

Peter Renard

Dat we slordig met onze ruimte zijn omgegaan, is een eu-femisme. In het kader van de uitbouw van de welvaart staat is de Vlaamse ruimte de voorbije decennia massaal opgesoupeerd. Maar dat consumptiemodel is op zijn economische, ecologische, sociale en ruimtelijke grenzen gestoten. Intussen verkeert Europa in crisis en moet Vlaanderen binnen die Europese en mondiale context op zoek gaan naar een nieuw ruimtelijk planningsmodel. Een model dat niet langer uitgaat van de enge Belgische staats- of strikte Vlaamse gewestgrenzen, maar dat Vlaanderen beschouwt als een onderdeel van een grotere Rijn- Maas- Scheldedelta, waarvan ook Brussel en stukken van Wallonië, Frankrijk, Duitsland en Nederland deel uitmaken. Die delta is een sterk verstedelijkt gebied zonder grote metropolen zoals Parijs, Berlijn of Londen. Ruimtelijk bezien is de delta vergelijkbaar met het Rijnland, de verstedelijkte Zwitserse val-leigebieden, Opper-Silezië, het oude industriegebied rond het Poolse Katowice en de streek van Venetië.

In die laatste stad loopt nog tot en met 25 november de Architectuur Biënnale – curator is de Britse architect David Chipperfield en het centrale thema is alles wat we gemeenschappelijk delen (de titel is ‘*Common Ground*’). In het Belgisch paviljoen wordt ‘*The Ambition of the Territory*’ gepresenteerd – een poging om zo’n nieuw planningsmodel tot stand te brengen. Vanaf 5 oktober worden de ontwerpstudies ook in het Kunstencentrum DeSingel in Antwerpen getoond. Tijdens de duur van die tentoonstelling wordt het ontwerpwerk voortgezet in ateliers met maatschappelijke actoren en nationale en internationale experts. Bij het sluiten van de tentoonstelling, op 8 januari 2013, worden de resultaten van dit collectief denkwerk aan het publiek gepresenteerd.

‘*The Ambition of the Territory*’ is een coproductie van het Vlaams Architectuurinstituut (in opdracht van Vlaams minister van Cultuur en Leefmilieu Joke Schauvliege), het team Vlaams Bouwmeester en van AWJGGRUAuDVVTAT, het collectief dat instond voor de ontwerpstudies en de organisatie van de twee tentoonstellingen. Dat

collectief is een samenwerkingsverband van denktank ‘*Architecture Workroom*’, graficus Joost Grootens, stedenbouwkundig bureau GRAU, architecten De Vylder Vinck Taillieu en kunstenaar Ante Timmermans. Woordvoerder is Joachim Declerck (*1979), een aan de UGent opgeleid architect die zijn studies afrondde aan het Berlage-instituut in Rotterdam. Declerck is verbonden aan ‘*Architecture Workroom Brussels*’, naar eigen zeggen een vertaalbureau tussen belangrijke maatschappelijke uitdagingen en de wereld van ontwerpers.

JOACHIM DECLERCK | Onze in ‘*The Ambition of the Territory*’ geformuleerde stelling is dat er een totale ommekeer nodig is in *het ruimtelijk denken* – niet in de hele samenleving. Alles wat we nu doen, is het consumeren van ruimte. Dat leidt tot aanhoudende conflicten tussen ruimtegebruikers – onder wie landbouwers, natuurbeschermers, ondernemers – maar ook tussen welvaart en welzijn. Het probleem is dat we vertrekken van de berekening van de ruimtebehoefte per sector. Die proberen we dan in de fysieke ruimte te realiseren. Dat moet wel tot conflicten leiden: de op consumptie van grondstoffen en land steunende welvaart is immers eindig. Er is in Vlaanderen nu eenmaal onvoldoende ruimte om aan ieders wensen tegemoet te komen.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen zou vijftien jaar geleden nooit door de Vlaamse regering zijn goedgekeurd als het geen gedetailleerde ruimteboekhouding had bevat – met daarin garanties voor zoveel hectare landbouwareaal, zoveel extra bedrijventerreinen, zoveel extra bos en natuur...

JOACHIM DECLERCK | Dat is precies het probleem met het Ruimtelijk Structuurplan. Terwijl structuurplanning in se over iets helemaal anders gaat dan ruimteboekhouding. Volgens ons →

Joachim Declerck:
‘Alles wat we nu doen, is het consumeren van ruimte.’

[FOTO: REPORTERS, GEOFFROY VAN DER HASSELT]

Joachim Declerck:
*'Ruimtelijke planning
kan een positieve
rol gaan spelen en
Vlaanderen klaarstomen
voor de al ingezette,
grote demografische,
ecologische en
economische transitie.'*

[FOTO: REPORTERS, GEOFFROY
VAN DER HASSELT]

wordt er niet goed over de toekomst van onze welvaart nagedacht: we maken ons wijs dat we de consumptie en de verhoging van de koopkracht in stand kunnen houden door nog meer bedrijventerreinen te realiseren. En uiteraard moeten we het ook daarover hebben, maar wel binnen een ander kader. Dat kader is het

territorium. Tot nu toe hebben we in Vlaanderen het landschap als een passief gegeven beschouwd, als iets dat we op basis van andere behoeften kunnen gebruiken. Voor ons gaat het begrip 'territorium' niet over landsgrenzen. Het gaat ook niet uitsluitend over natuur of landbouw maar steeds ook over verstedelijking. Landbouw, natuur en verstedelijking zijn in onze geschiedenis altijd hand in hand gegaan. Er bestaat in Vlaanderen een synergie tussen het territorium als een natuurlijk en het territorium als productief systeem, en de verschillende vormen en graden van verstedelijking. Als we landbouw, natuur en verstedelijking opnieuw samen bekijken, dan kunnen we het ook over de synergie tussen die drie hebben.

In uw visie bestaat Vlaanderen niet als ruimtelijke entiteit. En als Vlaanderen al bestaat, dan is het als een onderdeel van een groter, grensoverschrijdend geheel.

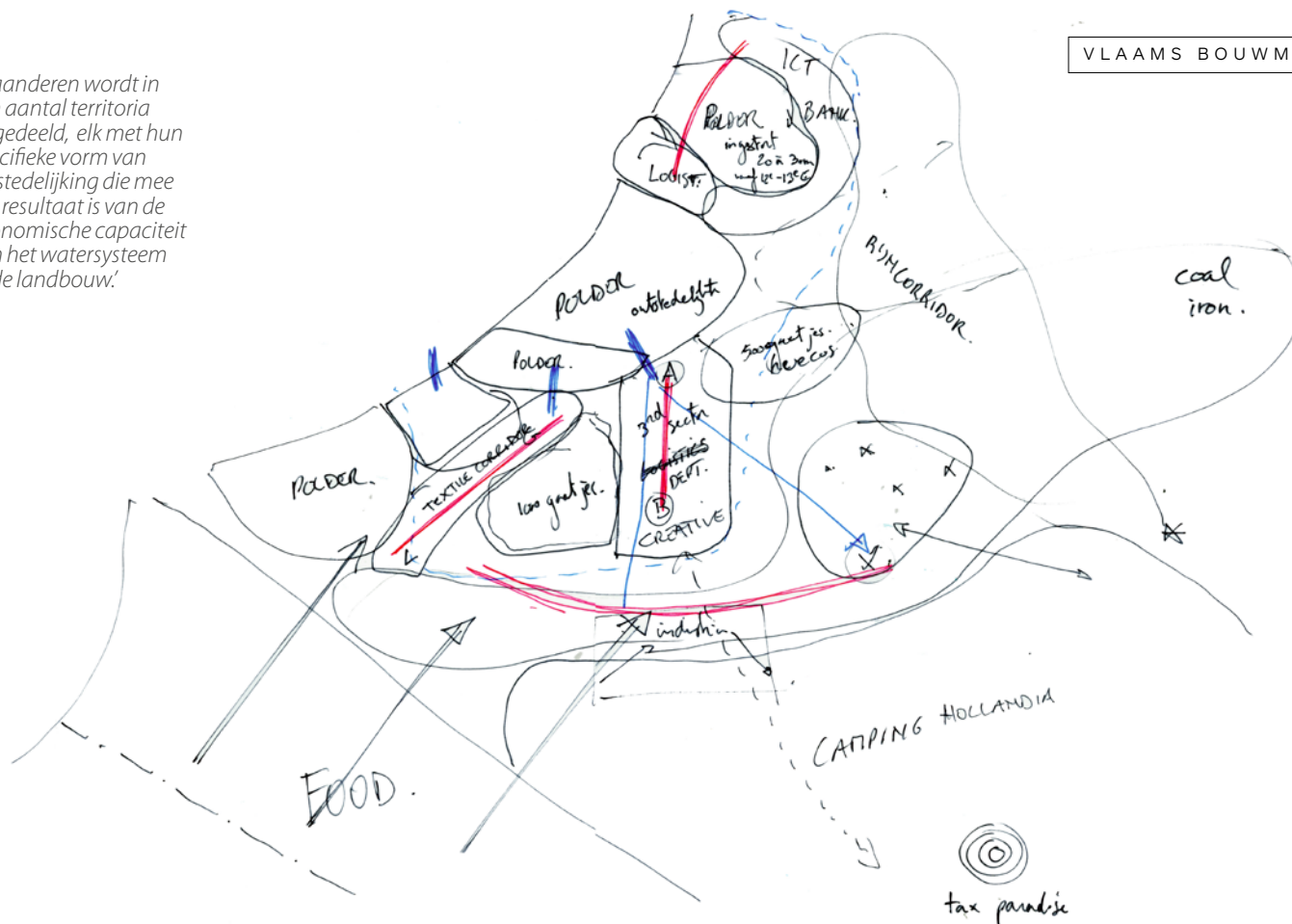
JOACHIM DECLERCK | De natiestaat – eerst het land België, nu het gewest Vlaanderen – is een recent fenomeen. Onze welvaart dateert ook niet van de oprichting van België of van het verkrijgen van Vlaamse autonomie. Onze welvaart vindt zijn oorsprong in een bredere regio waarvan Vlaanderen een onderdeel is. Die regio heeft een veel langere geschiedenis. Volgens historici zoals Peter Stabel gaat onze welvaart terug tot de twaalfde, dertiende eeuw. De Schelde- Maas-Rijndelta is één van de eerste regio's in Europa waarin verstedelijking optrad. Dat had te maken met de aanwezigheid van een fijnmazig netwerk van rivieren en het gemak waarmee in dit vlakke land wegen konden worden aangelegd. Handel kon hier gemakkelijk plaatsvinden en arbeid kon over het hele grondgebied worden verspreid, waardoor de kosten konden worden gedrukt. Vandaag is onze missie niet anders dan eeuwen geleden: producten invoeren, bewerken en weer exporteren. Die missie overstijgt evenwel het Vlaamse territorium. Tot onze regio behoren

ook Brussel en stukken van Wallonië, Nederland, Frankrijk en Duitsland. Bij wijze van provocatie – en niet omdat we vinden dat er niks deugt in het Vlaamse beleid – willen we onderzoeken wat er zou gebeuren als we niet zouden vertrekken van een afgebakend territorium waarin één ruimtelijk beleid wordt gevoerd, maar een beleid zouden voeren met als uitgangspunt een keten van elkaar aanvullende steden: de ene stad heeft een grote zeehaven, de andere is de thuishaven van de textielindustrie, elders is de landbouw dominant. Die historische complementariteit bestaat, maar is – anders dan het beleid – grensoverschrijdend. Als we onze economie en onze welvaart willen behouden, moeten we aandachtiger kijken waar die welvaart vandaan komt. En dan komen we uit bij een onze grenzen overschrijdend gebied. Vlaanderen voert nu op zijn grondgebied een beleid van *'One policy fits all'*. Laten we overstappen naar een beleid waarin politiek Vlaanderen zegt: elk gebied heeft zijn eigen synergieën tussen verstedelijking, economische hoofdactiviteiten en zijn landbouw- en natuurstructuur. Dat vergt voor elk gebied een andere aanpak. Als het Vlaams beleid verschillend zou omgaan met zijn metropolitane territoria – territoria met een eigen missie en eigen kenmerken – dan kan het ene territorium verder verstedelijken en het andere net niet. Terwijl de verstedelijking zich nu overal ongeremd zal doorzetten, als we het geweer niet van schouder veranderen.

Een ommekeer is volgens u urgent, aangezien de ontwikkeling van altijd meer consumeren, al een tijdje op de eigen grenzen botst.

JOACHIM DECLERCK | De hamvraag is: 'Vinden we het leuk om de huidige stellingenoorlog tussen de landbouwsector, de natuurverdedigers en de industriële bedrijvigheid voort te zetten?' Of durven we op een andere manier te denken? We leven vandaag in een ander tijdperk en we beschikken over technieken om het anders te doen – alle revoluties zijn technologisch. We mogen het landschap niet langer consumeren, maar moeten de verschillende vormen van ruimtegebruik op elkaar afstemmen en cyclische systemen ontwikkelen. De mix van functies die we tot nu toe als niet-duurzaam hebben beschouwd, moeten we van de weeromstuit niet per definitie goed gaan vinden. Als we andere criteria zouden hanteren, kan die mix in de toekomst misschien wel eens interessant worden. Industrie en landbouw hoeven niet los van elkaar te bestaan of met elkaar in conflict te komen. Als er in Sint-Katelijne-Waver aan warmte-uitwisseling tussen wonen, landbouw, industrie

'Vlaanderen wordt in een aantal territoria opgedeeld, elk met hun specifieke vorm van verstedelijking die mee het resultaat is van de economische capaciteit van het watersysteem of de landbouw.'

kan worden gedaan, is het conflict van de baan. Dat noemen wij *metabolisme*: hoe kan de samenleving in synergie leven met haar territorium in plaats van het te consumeren? We zeggen niet: 'Het is goed zoals het is'.

Dat is ongetwijfeld de kritiek die zal volgen: jullie aanvaarden de ruimtelijke wanorde zoals die de voorbije decennia door het beleid is georganiseerd. U gaat de boel wat opsmukken, maar raakt niet aan de kern van het probleem.

JOACHIM DECLERCK | Wij zeggen: 'Het denkkader van vandaag is consumptie, het denkkader van de toekomst is *metabolisme*'. We willen een ander denkkader en vanuit dat denkkader moet ook actie worden ondernomen. Onze ontwerpstudies tonen aan dat andere criteria en denkkaders tot andere beslissingen kunnen leiden, waarmee we meteen de stellingenoorlog tussen de sectoren achter ons kunnen laten. We willen weg van de ruimtebalans en willen streven naar een ruimtelijke planning die uitgaat van mogelijke synergieën en gedeelde belangen. Voor het realiseren van die synergieën zijn er niet oneindig veel technieken denkbaar, maar ze bestaan wel. Uiteraard is onze redenering niet tot in de details uitgewerkt. Helemaal niet. Maar we kunnen met onze benadering de drie kernbegrippen van het Groenboek voor het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen – kleinschalig, metropolitaan en veerkrachtig – aan elkaar koppelen. Metabolische principes zijn per definitie duurzaam...

'Een verregaand grondbeleid is nodig'

Leg eens uit waarvoor *metabolisme* in het kader van ruimtelijke ordening staat?

JOACHIM DECLERCK | Stofwisseling is een poging om niet langer afval te produceren maar door de nabijheid van verschillende functies een cyclische beweging in gang te zetten. Wat de ene produceert en over heeft, kan door een andere worden gebruikt. Daar heeft Vlaanderen enorme kansen, net zoals de regio rond Venetië en andere gebieden in Europa zonder compacte steden die vandaag verkeerdelijk vanuit het ideaalbeeld van de compacte stad worden benaderd. Die gebieden vertonen kenmerken die we vanuit het ideaalbeeld van de compacte stad als niet-duurzaam beschouwen. Misschien is het tijd om gewoon op duurzame wijze met die bestaande gebieden om te gaan? Zo kunnen watersystemen structurerend zijn voor de leefomgeving en de schakeling van functies. Hetzelfde geldt voor energie, warmte, nabijheid van landbouw. Misschien komen we tot een intelligente koppeling door te vertrekken van de valleien, de

productiefste landbouwzones en de beste recreatiegebieden. Dat streven naar intelligente koppelingen en ruimtelijke coproductie staat haaks op het scheiden van sectoren in gebieden en zeggen: 'Landbouw krijgt zoveel vierkante meter, natuur zoveel en recreatie zoveel'. Dat is net de omkering

die wij voorstaan. Metropolitaan Vlaanderen is niet hetzelfde als Vlaanderen tot één gigantische compacte stad laten ontwikkelen. Dat is niet alleen irrealistisch, maar ook niet wenselijk. Metropolitaan Vlaanderen betekent voor ons de latente stedelijke vermenging van functies die in ongeveer heel Vlaanderen →

Als alle verdichting in de steden plaatsvindt, laaien de sociale conflicten daar op en worden die steden van het buitengebied losgekoppeld – denk maar aan de trams die vandaag al niet meer welkom zijn in de randgemeenten.

[FOTO: REPORTERS, GEOFFROY VAN DER HASSELT]

bestaat, via de toepassing van nieuwe principes en koppelingen, zich tot iets stedelijks laten ontwikkelen. Dat noemen we metropolitane territoria.

U hebt het dus over functievermenging...

JOACHIM DECLERCK | ...zoals die in de stad voorkomt. Een stad is een vermenig van functies ten gevolge van nabijheid. We willen komen tot een ruimtelijk kader dat tot een duurzaam ecologisch, economisch en sociaal systeem kan leiden - ook buiten de kernsteden, waar we ook nu al - op een andere manier - die nabijheid en vermenig kunnen vinden.

Voor mensen die het slecht voor hebben met ruimtelijke ordening, moet uw voorstel als muziek in de oren klinken: er zal voortaan nog meer mogelijk zijn op meer plaatsen.

JOACHIM DECLERCK | Niet op méér plaatsen, en dus volgens nieuwe criteria. De vraag is of we een limitatief of een relationeel beleid nodig hebben. Een limitatief beleid zegt: 'Tot zover kan iets, ter bescherming van.' Je zou ook kunnen zeggen: 'Iets zou moeten, rekening houdende met.' Op een bepaald moment in onze geschiedenis hebben we een ruimtelijk project opgezet met het oog op het behoud van een bepaald sociaal pact. Daarvan zien we nu de resultaten. Michiel Dehaene had het daar uitdrukkelijk over in het vorige nummer van Ruimte (Ruimte 14, juni 2012). Dat systeem helemaal omkeren, kan niet. We kunnen de erfenis van het verleden gebruiken om de grote duurzaamheidskwesties van vandaag aan te pakken. Maar dan vertrekken we niet van de ideologie van de compacte stad - die past namelijk niet op dit territorium - maar vanuit de constatering dat gedecentraliseerde verstedelijking en lintbebouwing wortels hebben in de twaalfde eeuw.

Wat doet u dan met het idee van de compacte stad die toch ook op het terrein bestaat - zij het niet zo uitgesproken als bijvoorbeeld in Nederland. De kern van uw regio's bestaat telkens weer uit een min of meer compacte stad.

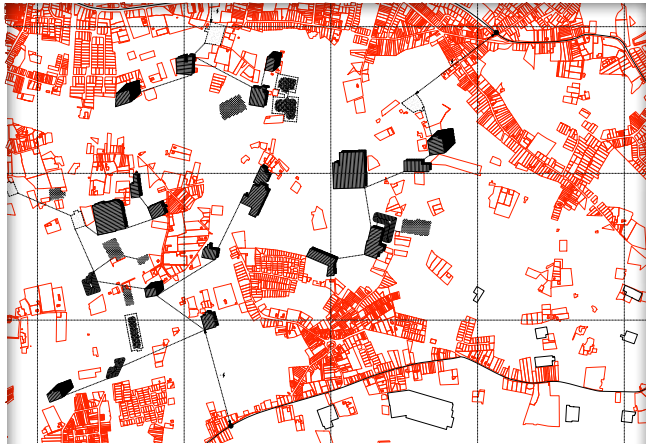
JOACHIM DECLERCK | Juist. Volgens historicus Peter Stabel is er sinds de twaalfde eeuw geen platteland meer in

Vlaanderen. Sedert die tijd zijn de stedelijke kernen bepalend voor de organisatie van het omliggende landschap en vinden niet alleen in de steden maar ook langs de wegen op het platteland marktactiviteiten plaats. Waarom zouden we vandaag niet vanuit een evenwicht tussen de compacte stad en het buitengebied kunnen denken? Waarom niet opnieuw inzetten op de relatie tussen stad en hinterland, in plaats van het stedelijk gebied strikt van het buitengebied te willen scheiden? Beide verschijnselen zijn namelijk andere vormen van hetzelfde stedelijk fenomeen. We willen de compacte stad niet afbreken - dat zou een ramp zijn. We moeten integendeel in onze steden blijven investeren. Maar door het mengen van functies kunnen we ook buiten de stad duurzaamheidswinst boeken. Als we helemaal op de compacte stad zouden inzetten en het landschap tegen onze steden zouden beschermen, dan zullen die steden op hun grondgebied één miljoen nieuwe inwoners moeten opvangen. Hoe gaan we die huisvesten, wetende dat het ook gaat om mensen met een lagere scholingsgraad en lagere inkomens? Dan stevenen we toch regelrecht af op een confrontatie tussen die jonge nieuwkomers en de rijkere stedelingen?

Veel applaus zal u niet krijgen van de burgemeesters van de rijke randgemeenten, waar u uw nieuwkomers wenst te huisvesten.

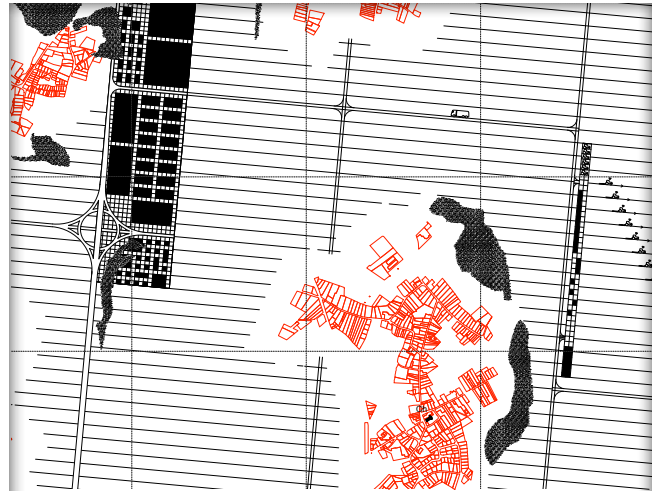
JOACHIM DECLERCK | De ontvoogding van de gemeenten kan op twee wijzen worden geïnterpreteerd. Ofwel betekent ontvoogding dat elke gemeente naar eigen believen met haar territorium omgaat. Ofwel betekent ontvoogding dat het centrale bestuur niet alles beslist, maar in overleg met het lagere niveau een beleid uitstippelt. In het tweede geloven wij. Wij beschouwen Vlaanderen niet als eenheidsworst maar als een verzameling van gebieden, waarvan een deel binnen de grenzen van het gewest ligt en een deel grensoverschrijdend is. Die gebieden hebben eigen economische en sociale kenmerken en kennen een andere vorm van verstedelijking. Volgens die visie moet de Vlaamse overheid de regio besturen op basis van verschil en moet ze binnen die territoria een dynamiek tussen de laagste bestuursniveaus tot stand brengen. Die sturing is nodig, aangezien zo'n dynamiek niet noodzakelijk aan de basis ontstaat. Vlaanderen moet laten zien wat mogelijk is als het concept verandert - dat is de taak van ontwerpend onderzoek. Het kan anders als Vlaanderen op basis van verschil bestuurt en lokale besturen - maar ook maatschappelijke actoren - in dat grotere verhaal laat participeren. Architect Paul Vermeulen zei me onlangs nog: 'De

‘Over onze steden blazen we warm en koud tegelijk’

‘Vlaanderen heeft geen ideeën voor het gebied van de duizend gaatjes, de kleine intensief bewerkte landbouwgronden tussen Antwerpen, Brussel en Gent. Sommige van die plekken zullen moeten worden gerestaureerd om een veerkrachtig territorium te ontwikkelen. Andere plekken zullen mee de bevolkingsgroei moeten opvangen.’ (in beeld: ontwerpend onderzoek serreclusters Antwerpen-Brussel)

impact van grote stedenbouw is in Vlaanderen klein, maar de impact van het kleinschalige is hier groot. In onze steden koppelen we aan de vermenging van functies afspraken over volumes, hoogtes, publieke ruimte... Dat moeten ook in het buitengebied kunnen. In plaats van domweg oppervlakte onder de sectoren te verdelen, moeten we het over de kwaliteit van de ruimte hebben. Het buitengebied is een projectruimte die we in duurzame ruimte kunnen transformeren. We moeten de volgende golf van verstedelijking – die wij niet plannen maar die er hoe dan ook aankomt – gebruiken voor kwaliteitsverbetering. Het Ruimtelijk Structuurplan heeft te weinig nadruk op kwaliteit gelegd. Zo hebben we nog altijd geen visie op of instrumenten voor de twintigste-eeuwse gordel waarop Antwerps stadsbouwmeester Kristiaan Borret zich wil focussen (zie blz.....). We hebben evenmin ideeën voor het gebied van de duizend gaatjes, de kleine intensief bewerkte landbouwgronden tussen Antwerpen, Brussel en Gent. Sommige van die plekken zullen moeten worden gerestaureerd om een veerkrachtig territorium te ontwikkelen. Andere plekken zullen mee de bevolkingsgroei moeten opvangen.

‘Landbouw, natuur en verstedelijking zijn in onze geschiedenis altijd hand in hand gegaan. Als we landbouw, natuur en verstedelijking opnieuw samen bekijken, dan kunnen we het ook over de synergie tussen die drie hebben.’ (In beeld: ontwerpend onderzoek Borgloon, Zuid-Limburg)

U hebt Vlaanderen in een aantal territoria opgedeeld.

JOACHIM DECLERCK | We hebben de twee polders, het watersysteem, de as Rijnse-Gent waarop Roeselare zich heeft geënt, het Meetjesland, het gebied van de duizend gaatjes zonder dominante kern, de fruitstreek, het watersysteem met bos en natuur in Noord-Limburg... Elk met hun specifieke vorm van verstedelijking die mee het resultaat is van de economische capaciteit van het watersysteem of de landbouw. Als we het over een territorium hebben, gaat het niet over administratieve grenzen maar over een gebied dat bepaalde ambities nastreeft. Wij hebben die ambities gedefinieerd, in een poging om bijvoorbeeld de verwachte één miljoen extra inwoners te kunnen huisvesten. Maar dan moeten we wel afstappen van de premisse van een toename van de bevolking met zestig procent in het stedelijk en veertig procent in het buitengebied, zoals in het Structuurplan is bepaald. We zouden, bijvoorbeeld, zoveel procent van die één miljoen nieuwe inwoners in de grensgebieden kunnen lokaliseren, waardoor de metropolitane capaciteit van die gebieden verhoogt en hun voorzieningen verbeteren. We willen dat toetsen en onderzoeken of zo’n indeling zinvol is.

*Joachim Declerck:
'Stellen dat we overal
moeten bouwen waar
er een station is, is
consumptiologica en
dus niet duurzaam. Een
station in het gebied
tussen Antwerpen
en Brussel is qua
capaciteit hetzelfde
als een station tussen
Gent en Brugge.'*

[FOTO: REPORTERS, GEOFFROY
VAN DER HASSELT]

Op een bepaald moment hebt u voor autarkische regio's gepleit.

JOACHIM DECLERCK | Daarin hebben we ons verslikt. Het is wel zo dat landbouwproducten dichterbij de consument zullen worden geteeld, net zoals energie kleinschaliger zal worden geproduceerd en gedeeld. Als het klopt dat decentralisatie duurzamer is, dan hebben we met onze verspreide verstedelijking plots meer potentieel dan Nederland, hoewel we tot dezelfde delta behoren. Misschien heeft onze verspreide bebouwing straks wel meer voordelen dan de compacte stad! Het is niet langer: 'Wat goed is, is compact en wat slecht is, is gespreid'.

Het is evenmin: 'Wat gespreid is, is goed'. Verdere spreiding kan geen project zijn. Wel kan de her-organisatie of de recycling van die spreiding, mits het toepassen van andere criteria, bestaande problemen helpen oplossen.

Er blijft nog open ruimte over?

JOACHIM DECLERCK | De ambitie van het territorium is de verstedelijking te structureren. We willen het territorium niet verder consumeren, maar vanuit een nieuwe logica de verstedelijking lokaliseren. Het door het studiebureau GRAU uitgewerkte voorstel voor de as Brussel-Antwerpen vertrekt van de bestaande landbouwstructuur, die wellicht rijp is voor een beperkte schaalvergroting. We moeten daar niet één groen hart maar vele groene landbouwhartjes organiseren. Op die voorwaarde kan de Vlaamse Ruit verder verstedelijken, maar dan wel rond de open ruimte structuur. In plaats van die open ruimte te beschermen, kan die toch even goed de toekomstige verstedelijking structureren? Net zoals parken dat in veel steden hebben gedaan.

U pleit voor ruimte voor de industrie.
Was die dan niet gedoemd om naar
lagelonenlanden te trekken?

JOACHIM DECLERCK | Het najagen van de laagste lonen is een eindig verhaal. De verwachte decentrale organisatie van de wereld verschilt grondig van de huidige centrale structuur.

Dat is meteen ook het einde van het verhaal van de exploitatie van de periferie van Immanuel Wallerstein.

JOACHIM DECLERCK | Zo hebben we het nooit gesteld, maar dat is juist. We gaan van een centrum- en afhankelijkheidsrelatie naar een onderlinge afhankelijkheidsrelatie. Als we dat niet doen, schuiven we de problemen voor ons uit. De snel groeiende Chinese en Latijns-Amerikaanse middenklasse wordt rijker en mondiger. Als de Chinese lonen over enkele decennia zo hoog zijn als de onze, zouden onze bedrijven vervolgens naar Afrika kunnen trekken. Maar we zullen toch iets moeten doen voor zeg maar de Brusselse Kanaalzone, waar één derde van de bevolking werkloos is - in één van de rijkste regio's van de wereld? Zoals de primaire economie de verstedelijking kan sturen, zo moeten we plekken voor lokale productie plannen. Dat kan in de steden. De mix van wonen en werken kan weer. We moeten het ondernemerschap stimuleren in plaats van te denken dat we ons leefmilieuprobleem kunnen oplossen door landbouw en industrie te laten verdwijnen. Wij pleiten dus niet voor extra bedrijventerreinen, maar voor inzetten op de maak-industrie en op ondernemerschap.

De VRP werkt actief mee aan de dialoog in het kader van het opstellen van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. Een van de thema's van die gesprekken is verdichting. We hadden het al over de twintigste-eeuwse gordel en de studie die onder meer de Antwerpse Stadsbouwmeester Kristiaan Borret maakt. Zijn jullie daar ook mee bezig?

JOACHIM DECLERCK | We moeten goed nadenken over verdichting. We moeten er daarbij wel op toezien dat we de centrifugale beweging van de stad niet laten doorgaan in de oude consumptiestijl. Zo van: we hebben de negentiende-eeuwse gordel in Antwerpen en Gent aangepakt, hop naar de volgende. We kunnen ook uitgaan van de territoriale capaciteit en het landschap en zijn functies - landbouw, natuur... - als een structurerend element voor de verstedelijking beschouwen. We hebben twee mogelijkheden. Wat gebeurt er als alle verdichting in de stad plaatsvindt? Dan creëren we een idyl-

‘Solidariteit moet ook territoriaal worden georganiseerd’

lisch leven voor de rijke, ouder wordende Vlamingen die in grote welvaart op het rustige platteland wonen. In dat doem-scenario laaien de sociale conflicten in de steden op en worden die steden van het buitengebied losgekoppeld – denk maar aan de trams die vandaag al niet meer welkom zijn in de randgemeenten. Waarom zouden we niet op een intelligente manier aan herverdeling kunnen doen?

Zoiets heet solidariteit.

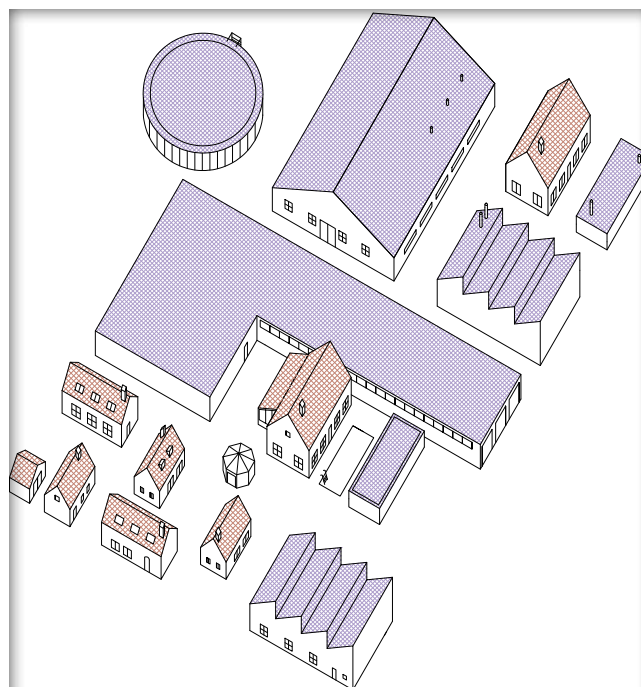
JOACHIM DECLERCK | Ruimtelijke beleid heeft ook een uitgesproken sociale dimensie: solidariteit moet ook territoriaal worden georganiseerd. We kunnen in Vlaanderen misschien nog een tijdje volhouden dat het probleem Brussel in Brussel moet blijven, maar dan negeren we dat Brussel nu al uitdijt tot Mechelen en Aalst. Gaan we vervolgens Antwerpen ook uit Vlaanderen lichten? Of gaan we met het oog op de bescherming van het landschap en dus van de duurzaamheid, al onze steden isoleren? Zo van: nu is het genoeg geweest! Een beleid voeren waardoor onze steden geen solide sociaaleconomische balans kunnen vinden, is rampzalig. Het ander scenario – de verspreiding zonder visie voortzetten – is ook problematisch. In het beste geval krijg je dan overal een sociale mix, maar hoe zit het dan met de capaciteit van het territorium?

Over Brussel gesproken. U tekent zowaar plannen waarop Brussel geen witte vlek is, maar ruimtelijk in Vlaanderen ligt. Dat is uitzonderlijk geworden.

JOACHIM DECLERCK | Brussel kan niets zonder zijn hinterland - het gebied van Rijsel tot Amsterdam. Waarom? Omdat Brussel niet over alle functies beschikt. Op dezelfde manier kan ook Vlaanderen niet zonder Brussel, Antwerpen niet zonder Rotterdam en Kortrijk niet zonder Rijsel. We moeten het niet hebben over de relatie tussen Vlaanderen en Brussel, maar over de relatie van Vlaanderen met het transnationale systeem dat de onderlegger is van de Rijn- Maas- Scheldedelta.

Wie stedelijk denkt, denkt internationaler?

JOACHIM DECLERCK | De integratie van Vlaanderen in Europa zal niet gebeuren door te hameren op de territoriale grenzen van Vlaanderen, maar door te hameren op de verstedelijking die aanvankelijk in Italië en dan in onze streken tot grote welvaart heeft geleid. De demografische groei wordt statistisch aan Brussel en Antwerpen toegewezen, omdat de mensen door de rijkdom van de regio tussen Rijsel en Amsterdam worden aan-

‘In onze steden koppelen we aan de vermenging van functies afspraken over volumes, hoogtes, publieke ruimte...

Dat moeten ook in het buitengebied kunnen. In plaats van domweg oppervlakte onder de sectoren te verdelen, moeten we het over de kwaliteit van de ruimte hebben.’

getrokken. Een beleid dat zich niet aanpast aan deze territoriale realiteit kan de welvaart niet bevorderen.

U houdt een pleidooi voor een actieve overheid.

JOACHIM DECLERCK | De manier waarop ruimtelijke planning de ene sector tegen de andere probeert te beschermen – de landbouw tegen de natuur, bijvoorbeeld – is een doodlopend straatje. Ruimtelijke planning moet zich op het terrein begeven. En zoals een stad andere ruimtelijke ingrepen doet, naargelang van de wijk waar die plaats vinden, zo moet Vlaanderen een ander beleid voeren naargelang van het gebied. Elk gebied heeft zijn eigen DNA en op grond daarvan moet een beleid worden uitgestippeld. We hebben behoefte aan een andere overheid, een overheid die niet hiërarchisch denkt maar in dialoog met evenwaardige partijen een beleid uitstippelt.

*Joachim Declerck:
‘Stellen dat we overal
moeten bouwen waar
er een station is, is
consumptiologica en
dus niet duurzaam. Een
station in het gebied
tussen Antwerpen en
Brussel is qua capaciteit
hetzelfde als een station
tussen Gent en Brugge.’*

[FOTO: REPORTERS, GEOFFROY
VAN DER HASSELT]

En een overheid die het eigen sectorale denken overstijgt.

JOACHIM DECLERCK | Zeker. De eerste manier om van het multifunctionele Vlaanderen een duurzaam systeem te maken, is het koppelen van sectoren en ruimtegebruik. Het ruimtelijk beleid mag niet het kneusje zijn, maar moet – in samenwerking met de lokale besturen – synergieën mogelijk maken. Vanuit heldere principes, in intensief overleg en altijd met ontwerpend onderzoek. We moeten daarbij radicaal voor kwaliteit kiezen. Hoe gaan we een visie ontwikkelen die erop gericht is ons eeuwenoud stedelijk systeem blijvend te laten meespelen in een mondiale economie? Dat mensen naar de stad trekken, wordt als een ramp ervaren. Terwijl we weten dat de toekomst aan de steden is. We blazen warm en koud tegelijk. Laten we die angst uit de oude stellingenoorlog van ons afschudden.

In de nota van de VRP over de Beleidsnota Ruimte vervullen de blauwgroene structuren – water en natuur – een belangrijke rol.
Hoe zijn jullie daarmee omgegaan?

JOACHIM DECLERCK | De stedelijke systemen en de groenblauwe en gele structuur – landbouw – hebben een historische relatie. Die band is helaas doorgeknipt. We willen die relatie herstellen, zonder alles vast te leggen. Alle delta's ter wereld zijn plekken waar de meest intensieve landbouw plaatsvindt, waar de verstedelijking door de maritieme activiteiten het sterkste is en de visvangst het rijkste. We moeten dan ook weg van de geïdealiseerde pastorale omgang met onze valleien en onze natuur. Industrie en water zijn niet tegengesteld aan elkaar. Zoiets beweren, is tegenwoordig vloeken in de kerk, terwijl het eeuwenlang anders is geweest.

België heeft al van in de negentiende eeuw een fijnmazig openbaarvervoernetwerk.

Kan ook daarop worden teruggevallen?

Moeten onze steden opnieuw via performant spoorvervoer met elkaar worden verbonden?

JOACHIM DECLERCK | Dat concept hebben we niet nader uitgewerkt, maar is wel onderliggend aanwezig. De jaren 1990 zijn die van het netwerk – dat ging samen met grote ruimteconsumptie. Maar netwerken houden weinig rekening met de capaciteit van territoria. Een station in het gebied tussen Antwerpen en Brussel is qua capaciteit hetzelfde als een station tussen Gent en Brugge. Stellen dat we overal moeten bouwen waar er een station is, is consumptiologica en dus niet duurzaam.

Vanwege onvoldoende modulair?

JOACHIM DECLERCK | Inderdaad. De netwerkstad gaat uit van knopen, A-locaties, die zich per definitie afzetten tegen B-locaties. Misschien moeten we in het ene territorium feller inzetten op het netwerk dan in andere. Het ene gebied vraagt om fijnmaziger openbaar vervoer, het andere om grootschaliger. Rond de huidige stations verdichten, is een ramp. Dat is verdichten zonder visie op kwaliteit. Voor ons zijn de gebieden in Vlaanderen zoals wijken in een stad. Voor die gebieden moeten we een aangepaste visie ontwikkelen. Ook het netwerk moet op de DNA van die gebieden worden afgestemd. Maar uiteraard is openbaar vervoer essentieel.

De VRP bestudeert ook de beleidsinstrumenten.

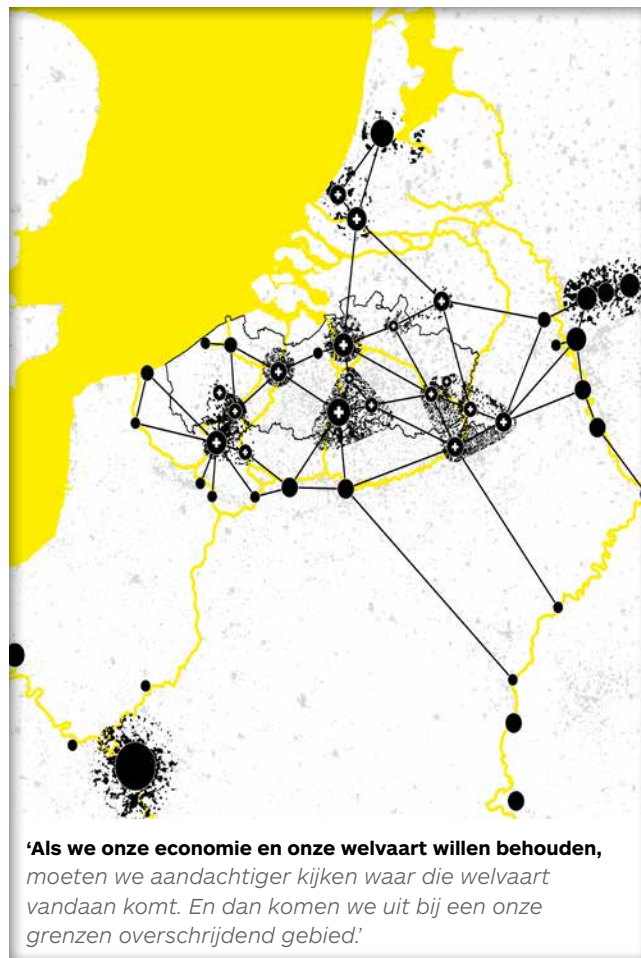
Zijn jullie daarmee bezig?

JOACHIM DECLERCK | Als je vanuit cyclische bewegingen vertrekt, dan staat alles in relatie met elkaar. Alles wordt gedeeld: energie, warmte, ruimte... Dan is een verregaand grondbeleid nodig. De overheid moet modereren tussen de actoren in de verschillende gebieden en het overzicht over Vlaanderen behouden. Die overheid moet haar economische ambities door middel van een doorgedreven grondbeleid realiseren. Sociale huisvesting is een onderdeel van dat project. De woningen De Taeye waren een krachtig model. Ik zeg niet dat het een goed model was, wel dat er een visie achter zat: het bouwen van degelijke woningen met toegang tot landbouwproductie en openbaar vervoer. Dat vertrok vanuit een visie op het territorium. Vandaag moeten we een soortgelijke visie ontwikkelen en geen toeristisch beleid los naast een landbouwbeleid plaatsen. Neen, we moeten een visie ontwikkelen over hoe we gaan wonen in dat territorium en met het oog daarop investeren in onder meer mobiliteit en sociale huisvesting.

Met welke reactie van de overheid zou u na afloop van dit proces tevreden zijn?

JOACHIM DECLERCK | Opvallend is dat veel betrokken partijen gelijksoortige ambities formuleren. We hebben gesproken met stadsbestuurders, de Boerenbond, de milieubeweging, vertegenwoordigers van de Eurometropool... En telkens was er het gevoel dat synergieën mogelijk zijn. We kunnen het belangenconflict achter ons laten. Ik hoop dat de overheid dat inzicht en bereid is om met potentiële synergieën in het achterhoofd met alle betrokkenen om de tafel te gaan zitten. Dat is totaal iets anders dan het defensieve gesprek dat we nu voeren. Als vanuit ruimtelijke planning met grote generositeit naar de belangen van de andere sectoren wordt gekeken, dan kan dat een gesprek over synergieën mogelijk maken. En dan vergemakkelijkt ruimtelijke planning het gesprek en ontwikkelt ze - in coproductie met maatschappelijke partijen en via ontwerp - duidelijke visies op mogelijke koppelingen en synergieën. Zo kan ruimtelijke planning een positieve rol gaan spelen en Vlaanderen klaarstomen voor de al ingezette, grote demografische, ecologische en economische transitie. De organisatie van die synergieën en koppelingen van dat gedeelde collectieve territorium is een enorme opdracht. Dat is de ambitie van dat territorium — *'The Ambition of the Territory'*. We bieden dus geen totaal nieuwe oplossing aan, maar een eeuwenoude oplossing voor hedendaagse behoeften. ■

'THE AMBITION OF THE TERRITORY' Van 5 oktober 2012 tot 6 januari 2013 | 14 tot 18 uur (bij voorstellingen van 19 tot 23 uur) | De tentoonstelling is gratis. De openingslezing met de ontwerpers vindt plaats in de Blauwe Zaal van deSingel op donderdag 4 oktober 2012 om 20.00u. deSingel | Desguinlei 25 | 2018 Antwerpen | www.desingel.be. De Architectuur Biënnale van Venetië loopt tot zondag 25 november.

‘Vlaanderen kan niet zonder
Brussel, Antwerpen niet
zonder Rotterdam en
Kortrijk niet zonder Rijsel’